

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان «مطالعه موردی بر نوجوانان استان قزوین»^۱

دکتر علی‌رضا محسنی تبریزی* - رضا صفری‌شالی

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی زمینه‌های بزهکاری و وندالیسم در بین نوجوانان استان قزوین می‌پردازد. جامعه آماری تحقیق حاضر را نوجوانان ۱۹-۱۴ ساله نقاط شهری استان قزوین تشکیل می‌دهند که براساس فرمول کوکران حدود ۴۰۰ نفر از آنها به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. به لحاظ روش‌شناسی تحقیق حاضر از نوع علی همبستگی است. متغیرهای تحقیق علاوه بر این که به صورت دو به دو (در قالب جداول دوبعدی) و آزمون‌های شدت همبستگی مورد سنجش قرار گرفتند به صورت جمعی نیز (یعنی تأثیر تمامی متغیرهای مستقل بر روی متغیر وابسته در قالب رگرسیون چند متغیره و تکنیک تحلیل مسیر) مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفته‌اند. نتایج تحقیق نشان داد که گرایش به بزهکاری و وندالیسم به صورت تک‌علتی نبوده بلکه مجموعه‌ای از عوامل تربیتی، محیطی (اجتماعی و اقتصادی)، جسمانی و روانی در گرایش یا عدم گرایش به بزهکاری و وندالیسم تأثیر دارند.

واژگان کلیدی

آسیب‌های اجتماعی، وندالیسم، بزهکاری، نوجوانان.

۱- مقاله حاضر برگرفته از تحقیق «بررسی آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان استان قزوین» در سال ۱۳۸۳ است که با حمایت مالی اداره کل آموزش و پرورش استان قزوین انجام یافته است.
* استادیار دانشگاه تهران.

مقدمه

آسیب‌های اجتماعی پدیده‌های جهانی و تاریخی‌اند زیرا انسان‌ها در فراز و نشیب‌های تاریخ همیشه از دردها و آسیب‌های اجتماعی بسیار رنج برده‌اند و همواره در جستجوی یافتن علل و انگیزه‌های آنها بوده‌اند تا راه‌ها و شیوه‌هایی را برای رهایی از آنها بیابند.

نوع، میزان و گستره کجروی‌ها و آسیب‌های اجتماعی به اندازه‌ای است که در جوامع مختلف و در بین اقشار و طبقات مختلف تلقی یکسانی از آن وجود ندارد و همین امر، پرداختن به این موضوع را دچار مشکل می‌کند. با این وجود هیچ جامعه یا طبقه‌ای از پرداختن به این مسأله اجتماعی غفلت نورزیده و همواره آن را مورد توجه و بررسی قرار داده است. در عصر ما تحقیق و بررسی‌های مربوط به آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی مورد توجه دانشمندان رشته‌های مختلف از جمله روان‌شناسان، روان‌پزشکان، روان‌شناسان اجتماعی، جامعه‌شناسان، حقوق‌دانان، متخصصان پرورشی جامعه و بالاخره سیاستمداران و گردانندگان جامعه قرار گرفته است و همین امر خود اهمیت و پیچیدگی موضوع مورد بحث را نشان می‌دهد.

نتیجه این فعالیت‌ها پیدایی و توسعه دانش آسیب‌شناسی اجتماعی است. آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه بی‌نظمی‌ها و آسیب‌های اجتماعی، همراه با بررسی علل و انگیزه‌های پیدایش آنها و نیز شیوه‌های پیش‌گیری و حل این مسایل و هم‌چنین مطالعه شرایط بیمارگونه اجتماعی است (ستوده، ۱۳۷۸) زیرا خاستگاه اصلی تبه‌کاری و سایر ناهنجاری‌ها و انحرافات اجتماعی را باید در کل حیات اجتماعی و نوع خاص روابط انسانی جستجو کرد. (اگرچه خود فرد نیز در یک طرف این مسأله مورد توجه قرار گیرد)

عوامل و علل متعددی در ایجاد آسیب‌های اجتماعی نقش دارند. از این میان می‌توان به نابسامانی‌های اقتصادی - اجتماعی نظیر تورم، فقر، بیکاری، گرانی، فقدان امنیت مالی، عاطفی، حقوقی و سایر عواملی که باعث محرومیت فرد و یا احساس

۳ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

محرومیت او می‌شوند، اشاره کرد. محرومیت‌ها و سایر نابسامانی‌های اجتماعی زمینه مساعدی را برای ایجاد و گسترش انواع انحرافات اجتماعی که روی ساختار جامعه تأثیرات مخربی باقی می‌گذارند، فراهم می‌نماید. از آن میان می‌توان به اعتیاد (اعم از اعتیاد به مواد مخدر و سایر داروهای اعتیادآور)، مصرف الکل، سیگار کشیدن، انحرافات جنسی، بزهکاری (مدرسه‌گریزی، پرده‌زنی و ولگردی در خیابان، پرخاشگری و تجاوز به حقوق دیگران، طغیان علیه اولیاء خانواده و جامعه، تشکیل باندهای نابهنجار، سرقت)، شکستن پنجره همسایه یا هر مکان دیگری، با قلم و چاقو روی دیوار یا ماشین خط انداختن و ... اشاره کرد.

این پدیده‌های پاتولوژیک و آسیب‌گونه بر اثر دخالت مستقیم یا غیرمستقیم عوامل اجتماعی- اقتصادی، زیست‌شناختی و روانی به وجود می‌آیند. بر همین اساس، در مقاله حاضر به بررسی، شناسایی و معرفی عوامل مؤثر بر بروز آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان خواهیم پرداخت به این ترتیب با شناسایی عوامل مؤثر بر بروز آسیب‌های اجتماعی، راهکارهای عملی پیشگیری و رفع آنها را مطرح خواهیم کرد.

بیان مسأله تحقیق

هنجارهای اجتماعی شیوه‌های رفتاری معینی هستند که براساس ارزش‌های اجتماعی شکل می‌گیرند و رعایت آنها باعث ایجاد نظم در جامعه می‌شود. در واقع جامعه‌شناسان هنجارها را «الگوهای استاندارد شده رفتار و کردار» می‌دانند که این الگوها نشان دهنده رفتار ایده‌آل یا مطلوب افراد و اعضای جامعه هستند. بنابراین، هنجارهای اجتماعی برای اعضای جامعه مشخص می‌سازند که در یک موقعیت اجتماعی چه نوع رفتاری را باید پیش گیرند و از چه رفتاری پرهیزند، و بدین ترتیب نظم را در جامعه حاکم می‌سازند.

با این وجود، عوامل متعددی دست در دست هم داده و منجر به ایجاد انحرافات اجتماعی و جرایم می‌شوند که به طور کلی می‌توان این عوامل را در سه دسته

۴ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

«زیستی، تربیتی و اجتماعی» قرار داد. آن چه مسلم است تأثیر عوامل اقتصادی - اجتماعی در این زمینه بسیار اساسی و حایز اهمیت است و توجه به آن بسیار ضروری می‌نماید.

نابسامانی‌های اقتصادی - اجتماعی در جوامع امروزی باعث بروز انواع آسیب‌های اجتماعی شده است که رسیدگی ریشه‌یابی آنها نیاز به تحقیق و تفحص دارد. البته در هر جامعه‌ای با بزهکاران و افرادی که دچار انحرافات اجتماعی هستند برخورد می‌شود، اما درک علل انحرافات این امکان را به ما می‌دهد که جامعه را از وجود این گونه آسیب‌های اجتماعی پاک نماییم و یا لاقلاً تا حد زیادی آن را تحت کنترل خویش درآوریم.

در حقیقت، در شرایط کنونی موضوع شناسایی آسیب‌های اجتماعی و تنش‌ها و بحران‌های ناشی از مسایل اجتماعی از ضرورت فوق‌العاده‌ای برخوردار است، زیرا شیوع روزافزون انواع انحرافات و نابهنجاری‌ها زنگ خطری برای جامعه و نسل بعدی است. نکته حایز توجه این است که در زمینه شناسایی و پیشگیری آسیب‌های اجتماعی رویکرد واحدی وجود ندارد، اما به طور کلی اکثر جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی معتقدند که برای مبارزه با آسیب‌های اجتماعی باید زمینه اجتماعی آنها را از میان برداشت. برای حصول این هدف رعایت دو اصل ضروری است. نخست، توجه به امور تربیتی و پرورشی کودکان، نوجوانان و جوانان درخانه و مدرسه و دیگر توجه به سالم کردن محیط اجتماعی یعنی جامعه. اما سؤال اساسی این است کدام دسته از عوامل تربیتی و اجتماعی می‌تواند در کنترل و کاهش آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم)، به ویژه در میان نوجوانان مؤثر باشد، با چه ترفندهایی می‌توان در آینده از بروز این گونه آسیب‌ها جلوگیری کرد و با چه روش‌هایی می‌توان سلامت جامعه را تضمین و تأمین نمود؟ بدین ترتیب نوشتار حاضر در پی پاسخ‌گویی به این سؤالات است.

تعریف مفاهیم و مختصات موضوع

منظور از آسیب‌های اجتماعی میزان نقض هنجارهای اجتماعی جامعه می‌باشد. در واقع آسیب‌شناسی اجتماعی مطالعه‌ی خاستگاه اختلال‌ها، بی‌نظمی‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی (مثل اعتیاد، درگیری‌های دسته‌جمعی، تشکیل باندهای خطرناک، انحراف‌های جنسی، طلاق، سرقت، خودکشی، قتل، تکدی، وندالیسم و لمپنیسم) می‌باشد (ستوده، ۱۳۷۸).

جرم پدیده‌ای اجتماعی و کاملاً نسبی است. جرم در حالت انزوا و انفرادی معنی و مفهومی ندارد و در زمان و مکان متغیر است. آن چه در یک زمان در بین برخی ملت‌ها جرم محسوب می‌شده یا می‌شود؛ ممکن است در زمان و مکان دیگری جرم شناخته نشود (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۶۷).

بزهکاری، به معنی دقیق آن به اعمالی اشاره می‌کند که منع قانونی دارد و توسط نوجوانان گروه سنی ۱۸-۱۰ سال انجام می‌شود. (صفوی، ۱۳۷۹، ص ۱۲۰)

در نوشتار حاضر بزهکاری به آن دسته از اعمال نوجوانان اطلاق می‌شود که از نظر هنجارهای قانونی یا اجتماعی (عرفی) به منزله اعمال انحرافی یا کجروی ارزیابی می‌گردد.

اما «وندالیسم» پدیده اجتماعی جدیدی است که در جوامع مختلف ظهور و بروز پیدا می‌کند. این پدیده را به ناسازگاری نوجوانان با محیط اجتماعی تعبیر می‌کنند. برای شناسایی این پدیده باید گفت تقریباً هر کاری که ما انجام می‌دهیم به نوعی اجتماعی است، یعنی آن را از دیگران یاد گرفته‌ایم و با دیگران انجام داده‌ایم و به طریقی مربوط به عده‌ای نیز می‌شود. بنابراین رفتار اجتماعی انسان‌ها، دارای یک نظم انسانی است یعنی جامعه انسانی به شکل قابل ملاحظه‌ای در بیشتر مواقع، منظم عمل می‌کند. (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳ صص ۲۷-۲۶)

اما در شهرهای بزرگ بارها شاهد ویرانگی عمدی و رفتارهای غیرمسئولانه و ضداجتماعی برخی از افراد هستیم که به طور عمد به تخریب و نابودی هر آن چه

۶ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

زیبا و هر آن چه متعلق به همگان است می‌پردازند، در اصطلاح جامعه‌شناسی به این گونه افراد «وندالیست» اطلاق می‌شود.

پروفسور «گابریل موزر» استاد و روان‌شناس اجتماعی دانشگاه «رنه دکارت» فرانسه می‌گوید وندال‌ها در اعمال خود مشخص کرده‌اند که احساس اجحاف و بی‌عدالتی دو انگیزه مهم برای خرابکاری و رفتارهای ویرانگرانه آنان است.

براساس تحقیق‌های انجام شده در جهان، اعمال وندالیستی به طور وسیع به وسیله جوانان اجرا می‌شود، بدون آن که بدانند این عمل جرم است، آنها اعمال خود را شوخی می‌دانند. این واقعیت که اغلب در هنگام اعمال وندالیستی چیزی دزدیده نمی‌شود، این مفهوم را تقویت می‌کند که آنها شیطنت می‌کنند، آنها بزهکار نیستند، بلکه تخریب اموال برای آنها تفریح و هیجان می‌آورد و در واقع اعتراضی به موقعیت مبهم آنها در ساختار اجتماعی است. (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳)

پس وجه شباهت وندالیسم و بزهکاری در قانون‌شکنی و نقض هنجارهای معمول جامعه می‌باشد ولی وجه تفاوت آنها در این است که در حرکت‌های وندالیستی افراد با خرابکاری و ضربه رساندن به اموال عمومی و دیگران به نوعی به تخلیه روانی و ارضای یک نیاز یا خواسته درونی می‌پردازند که اکثراً در اثر احساس محرومیت می‌باشد. باید خاطر نشان ساخت افراد وندالیست به دنبال منفعت شخصی و تصرف اموال دیگران به نفع شخصی (سرقت) نمی‌باشند. ولی افراد کجرو و بزهکار آگاهانه اقدام به سرقت و تصرف اموال دیگران به نفع خود می‌کنند.

مبانی نظری تحقیق

سه رهیافت عام در مورد تبیین آسیب‌های اجتماعی وجود دارد که به گونه‌ای خاص به آسیب‌های اجتماعی تعمیم داده شده‌اند. این سه رهیافت را می‌توان رهیافت‌های زیست‌شناختی^۱، روان‌شناختی^۲ و جامعه‌شناختی^۳ نام نهاد.

1. Biological
2. Psychological
3. Sociological

۷ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

بررسی رویکرد زیست‌شناختی

برخی از آسیب‌شناسان اجتماعی بر این باورند که عوامل زیست‌شناختی مانند نقص جسمانی و وضعیت خاص ژنتیکی را باید علت کجروی اجتماعی دانست. از پیشگامان این نظریه می‌توان سزار لمبروزو^۱، جرم‌شناس و پدر مردم‌شناسی جنایی ایتالیا را نام برد. او در تحقیق و کالبدشکافی مجرمان متوجه شد که اغلب جنایتکاران و کجروان اجتماعی در ساختمان بدن خود دارای نقایصی هستند. نتیجه بررسی‌های لمبروزو منجر به پیدایی این نظریه شد که در هر جامعه، عده‌ای پیدا می‌شوند که «جانی زاده» یا «جانی مادرزاد» بوده و خواه ناخواه مرتکب جنایت می‌شوند. بنابراین آنان مسؤولیت ندارند و موجوداتی مضر به حال جامعه و خطرناک می‌باشند و باید با آنها مثل حیوانات مودی و درنده رفتار کرد؛ یعنی آنها را از میان برداشت و نابود کرد. اما مهمترین انتقاد بر نظریه او توسط چارلز گورینگ^۲ (۱۹۱۳)، پزشک زندان‌های انگلیس صورت گرفت. گورینگ بیان کرد که بین افراد جنایتکار و عادی از نظر جسمانی فرقی نیست اما مجرمان از طبقه اجتماعی و اقتصادی پایین‌تری هستند.^۳ (ستوده، ۱۳۷۸، ص ۹۲)

به طور کلی باید اشاره کرد که امروزه صاحب‌نظران در تحلیل بزهکاری و وندالیست صرفاً بر تحلیل‌های زیست‌شناختی بسنده نمی‌کنند، بلکه عوامل روانی و اجتماعی را نیز در این زمینه بسیار مؤثر می‌دانند. از این رو به این جنبه‌ها نیز اشاره می‌شود.

بررسی رویکرد روان‌شناختی^۴

در روان‌شناسی در کنار اشاره به برخی از عوامل مانند کم‌هوشی، ناهنجاری کروموزومی، اختلال مغزی و عصبی و رفتار غریزی^۵، که برای تبیین کجروی مورد

1. Casare Lombroso

2. C. Goring

۳- البته مطالعاتی نیز توسط هانس آیزنک (تأثیر توارث) و شلدون (مبحث اختلالات کروموزومی) و ... انجام گرفت که در اینجا به آنها پرداخته نمی‌شود.

4. Frustration Aggression Theory

۵- از معروفترین نظریه‌پردازان در این زمینه فروید است که دو گزینه زندگی و مرگ را از هم تفکیک کرد و گزینه مرگ را داعیه پرخاشگری می‌دانست.

۸ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

استناد قرار گرفته‌اند، می‌توان به تئوری ناکامی پرخاشگری اشاره کرد. در این تئوری پرخاشگری برآیند فرایندی در نظر گرفته می‌شود که در خلال آن افراد از دستیابی به هدف یا اهداف خویش باز می‌مانند و احساس ناکامی در آنها شکل می‌گیرد. ناکامی حاصل از چنین فرایندی در نهایت سبب بروز حرکات و رفتارهای پرخاشجویانه و خشونت‌آمیز بین افراد می‌گردد. (محسنی تیریزی و رحمتی، ۱۳۸۱ صص ۱۳۷-۱۳۶)

تئوری ناکامی - پرخاشگری در آغاز (۱۹۳۹) از جانب روان‌شناسانی مانند دولارد^۱، دوب^۲، میلر^۳ و سیرز^۴ مطرح گردید.

فرضیه‌های آغازین تئوری ناکامی - پرخاشگری عبارت بودند از:

- ناکامی سبب بروز برخی اشکال پرخاشجویی می‌گردد.

- کنش‌های پرخاشجویانه حاصل برخی اشکال ناکامی هستند.

دولارد و همکارانش به طرح این ادعا پرداختند که محرک پرخاشگری سائق روان شناختی است و مانند سائق‌های فیزیولوژیکی (مثل گرسنگی و تشنگی) سائق فیزیولوژیکی مانند گرسنگی به سبب محرومیت از غذا به وجود می‌آید، پرخاشگری نیز به سبب ناکامی حاصل می‌گردد. دولارد استدلال می‌کند سائق گرسنگی تلاش برای یافتن غذا و سائق پرخاشگری تلاش برای آسیب‌رساندن را برمی‌انگیزاند (محسنی تیریزی و رحمتی، ۱۳۸۱ صص ۱۳۷ و محسنی تیریزی، ۱۳۸۳، ص ۱۸۴)

باید خاطر نشان ساخت که عوامل روانی و فردی نیز در کنار عوامل ژنتیکی و زیست‌شناختی می‌توانند بر کجروی تأثیر داشته باشند ولی صرفاً به تنهایی عوامل تعیین‌کننده نیستند. از این رو در ادامه به نظریه‌های جامعه‌شناختی و روان‌شناسی اجتماعی پرداخته می‌شود.

بررسی رویکرد جامعه‌شناسی

با توجه به تنوع و تعدد تئوری‌های جامعه‌شناسی انحرافات به چند نظریه مرتبط با موضوع مورد مطالعه اشاره می‌شود:

1. Dollard
2. Dobb
3. miller
4. Sears

الف) نظریه کنترل اجتماعی^۱

تئوری‌های کنترل معتقدند که ذات بشر نه متکی بر اخلاق و نه غیر آن (ضد اخلاق) است. بنابراین در این جا امکان کجروی قطعی است و ایجاد هم‌نوایی است که باید ریشه‌یابی شود. (صدیق سروستانی، ۱۳۷۲، ص ۵۱)

تراوس هرشی مبدع «نظریه کنترل» اجتماعی یا قیود اجتماعی^۲ معتقد است که کجروی ناشی از ضعف یا گسستگی تعلق فرد به خانواده و جامعه است. ایشان قیود اجتماعی را تحت چهار مفهوم کلی مورد بررسی قرار می‌دهد: ۱- وابستگی به خانواده، معلمان و ...، ۲- تعهد (وجدان)، ۳- درگیر و مشغول بودن به فعالیت‌های گوناگون روزانه و ۴- باورها (باور به نیکوکاری و حسن شهرت و ...).

هرشی معتقد است که اجزاء تعلق و وابستگی به جامعه شامل موارد زیر می‌باشد:

۱- اتصال با سایر افراد

۲- پذیرفتن و مشارکت در نقش‌ها و فعالیت‌های اجتماعی که ارزش و نتایجی برای آینده دارند.

۳- اعتقاد به ارزش‌های اخلاقی، هنجارهای فرهنگی و امثال آن.

هرشی می‌گوید کیفیت هر کدام از موارد سه گانه فوق‌الذکر در هر مورد خاص می‌تواند موجب هم‌نوایی یا علت ناهم‌نوایی و کجروی باشد. مثلاً اگر پیوندهای مختصری با افرادی که طرفدار هم‌نوایی و رفتارهای قانونی و قابل قبول هستند داشته باشد، احتمال کجروی در مورد وی افزایش می‌یابد.

این نظریه چندان به تأثیر محیط در بزهکاری نمی‌پردازد و بدین ترتیب می‌توان گفت که چهار عامل قیود اجتماعی به تنهایی نمی‌توانند تبیین‌کننده عدم ارتکاب به بزهکاری باشد، در این میان رفقا، صاحبان بزهکار و به طور کلی محیط نامناسب اجتماعی نقش مهم و مؤثری دارند و باید به آنها نیز توجه داشت (مشکانی و مشکانی، ۱۳۸۱، ص ۱۱).

1. Social Control
2. Social bonds

ب) نظریه فشار^۱

نظریه فشار اولین بار توسط رابرت مرتن^۲ (۱۹۳۸) ارائه شد و سپس آلبرت کوهن^۳ (۱۹۵۵) نظریه خود را در مورد خلافکاری نوجوانان تدوین نمود که این نظریه ظاهراً بسط عقاید مرتون است. بدین صورت مطابق تئوری مرتون افراد طبقات پایین‌تر بیشتر احتمال دارد که درگیر کژروی شوند زیرا که اجتماع، آنها را به کسب موفقیت‌های بزرگ ترغیب می‌نماید اما ابزار رسیدن به آن هدف‌ها را در اختیار آنها قرار نمی‌دهد. کوهن این نظریه را بدین صورت بسط می‌دهد که پیشنهاد می‌نماید زمانی که آرزوهای طبقات پایین برای کسب منزلت از میان می‌رود، جوانان طبقات پایین تشویق می‌شوند که منزلت را با شرکت در خلافکاری میان خود جستجو نمایند. کلوارد^۴ و اوهلین^۵ بدین صورت نظریه مرتون را گسترش می‌دهند که بیان می‌دارند آیا جوانان طبقه پایین مستعد خلافکاری واقعاً کژروی می‌نمایند یا نه؛ به این بستگی دارد که آیا آنها به فرصت‌های غیر قانونی (فرصت‌های نامشروع افتراقی) دسترسی دارند یا خیر.

در نقد این نظریه باید گفت که هیچ مدرک قابل ملاحظه‌ای وجود ندارد که طبقه پایین اجتماع در مقایسه با طبقه‌های میانه و بالا با داشتن یک آرزوی کسب موفقیت مشابه، بیشتر مستعد خلافکاری باشد. با این حال این نظریه نقش ارزشمندی در جایگزین نمودن توضیحات جامعه‌شناختی به جای توضیحات روان‌شناختی برای انحراف و همین‌طور در ارائه یک فرضیه معتبر در مورد شکاف آرزو - موقعیت داشته است. (Thio 1998:P.22)

۱- در ادامه مباحث به خاطر جلوگیری از اطباب کلام فقط به بیان چکیده‌ای از نظریه‌های پرداخته شده و به همین خاطر ممکن است که درک تمامی اهداف این نظریه‌ها برای بعضی از خوانندگان کمی دشوار باشد. اما برای کسب اطلاعات می‌توانید به کتاب انگلیسی Deviant behavior و سایر کتب مرجع در این تحقیق مراجعه نمایید.

2. Robert Merton
3. Albert Cohen
4. Richard Cloward
5. Lloyd Ohlin

ج) تئوری یادگیری (اجتماعی)

مطابق نظریه یادگیری که زاده فکر ادوین ساترلند^۱ (۱۹۳۹) می‌باشد، رفتارهای منحرف از طریق برقراری ارتباط فرد با دیگران آموخته می‌شوند. به صورت دقیق‌تر ساترلند نظریه پیوند افتراقی^۲ را برای توضیح چگونگی آموختن انحراف ارائه داد. نظریه پیوند افتراقی ساترلند بیان می‌دارد که افراد زمانی احتمالاً منحرف می‌شوند که بیشتر با اشخاصی ارتباط داشته باشند که عقاید انحرافی دارند تا افرادی که نظریه‌های ضد انحرافی دارند. گلاسر^۳ در بسط این تئوری چنین می‌گوید: عامل تعیین‌کننده برای تبدیل کارهای قانونی به کارهای غیرقانونی «هویت‌پذیری افتراقی» است در حالی که برگس^۴ و آکرز^۵ تقویت شدن افتراقی را به عنوان عامل تعیین‌کننده در نظر گرفته‌اند. یعنی تشویق موجب ادامه رفتاری خاص و مجازات باعث توقف آن خواهد شد. (صفری شالی، ۱۳۸۴، ۴۵).

مدل زیر به طور خلاصه بیان‌کننده نظریه‌های افراد مذکور است:

ساترلند: رفتار جنایتکارانه → پیوند افتراقی

گلاسر: رفتار جنایتکارانه → هویت افتراقی → پیوند افتراقی

برگس و آکرز: رفتار جنایتکارانه → تقویت افتراقی → پیوند افتراقی

تئوری ساترلند به خاطر نداشتن یک معنی تجربی و دقیق از «پیوند افتراقی» مورد انتقاد واقع شده است اما بسیاری از پژوهشگران بیان نمودند که یافته‌هایی در حمایت از این تئوری یافته‌اند. برای نظریه گلاسر هم حمایت‌های تجربی وجود دارد گرچه این حمایت‌ها قاطع نمی‌باشند. اما تئوری برگس و آکرز نمی‌تواند علم‌مکرد اولیه خلاف را توضیح دهد. (اما برای توضیح موارد شرح مبسوط آن مفید است) (Thio.1998:p.26)

1. Edwin Sutherland
2. Differential association
3. Glaser
4. Robert Burgess
5. Ronald Akres

۶- نکته: علامت → به معنی پیش زمینه یا سبب بودن است مثل اینکه A پیش زمینه یا علت B است.

د) نظریه برچسب زنی^۱ (انگ‌زنی):

این نظریه در واقع نسخه‌ای از تعامل‌گرایی نمادین^۲ (یک نظریه جامعه‌شناختی معروف درباره رفتار اجتماعی، در کلیت آن) است.

طبق این نظریه، طرف‌های مافوق (قدرتمند) برچسب انحراف را برای طرف فاقد قدرت به کار می‌برند. انتساب برچسب انحراف به فرد، عواقب و پیامدهای ناخوشایندی برای فردی که برچسب متوجه اوست در پی دارد، و برچسب انحراف زدن به برخی افراد نتایج قابل قبول یا خوشایندی برای اجتماع به همراه دارد. تئوری مزبور به طور کلی قانع‌کننده است و داده‌های قابل ملاحظه‌ای برای پشتیبانی آن وجود دارد. اما، در عین حال، عدم توانایی این نظریه در تشریح و تبیین این که چه عوامل و علت‌هایی در وهله نخست موجب انحراف می‌شوند، مورد انتقاد قرار گرفته است. در تحقیق حاضر صرف اشاره به این تئوری به خاطر وجود ذهنیت‌هایی از طرف افراد طبقه بالا در خصوص ارتکاب جرم توسط افراد طبقات پایین جامعه است در حالی که خود این افراد سعی دارند از انگ‌خوردن خود توسط دیگران جلوگیری کنند. (احمدی، ۱۳۸۴، ص ۱۰۱)

ه) نظریه پدیدارشناختی^۳:

این نظریه با در نظر گرفتن آگاهی، ادراک، گرایش‌ها، احساسات و عقاید، راهی به ذهنیت و درون افراد حفر می‌کند، که آن را پدیده می‌نامند. نظریه مذکور چنین می‌پندارد که همه انواع افراد، خواه منحرف و خواه برچسب زنده، در ایجاد، تعریف، یا تفسیر انحراف به شدت ذهنی هستند ولو این که خود را بسیار عینی بدانند. پدیدارشناسان تجربه‌های ذهنی و درونی فرد کج‌رفتار را، عین واقعیت کج‌رفتاری می‌دانند و به نظر آنها پدیده واقعی، همان تجربه و آگاهی بی‌فاصله شخص کج‌رفتار است. (Thio, 1998:p.38) پس بر طبق این نظریه توجه به تفسیر

1. Labering theory
2. Sumbdic interactionism
3. Thenomenological theory

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۱۳

ذهنی فرد از تجربه‌های خود، کلید فهم رفتار انحراف‌آمیز وی است. این نظریه مدعی است که جامعه‌شناسان اثبات‌گرا (مثل نظریه‌های کنترل، فشار و یادگیری اجتماعی) نمی‌توانند به ماهیت و وجود انحراف دست یابند، این در حالی است که جامعه‌شناسان پدیدارشناس می‌توانند با کالبد شکافی تفسیر ذهنی، به قلب تجربه انحراف برسند. پدیدارشناسان در این بحث که اثبات‌گرایان نمی‌توانند به وجود ماهیت واقعیت رفتار انحراف‌آمیز دست یابند، متقاعدکننده هستند. اما این ادعایشان که خود آنها در این راه توفیق می‌یابند، بیش از حد غیرقابل توجیه است. آن چه که آنان، خود می‌توانند بدان دست یابند، تنها نسخه (یا تعبیر) خودشان از واقعیت انحراف بوده است، نه ماهیت و ذات خود آن واقعیت. (Thio, 1998: p.38). فرض پدیدارشناسان این است که انسان‌ها دارای اراده آزاد - اختیار - هستند، اما اینان توجه نکرده‌اند که افرادی سهمی از قدرت ندارند و اراده آزادشان اغلب توسط شرایط فلاکت‌بار زندگی آنها سرکوب شده چگونه می‌توانند اراده آزاد خود را اعمال کنند. (صدیق سروستانی، ۱۳۸۳، ۳۸)

ج) نظریه تضاد:

این نظریه به این شکل شروع شد که بیش از شصت سال قبل، تعدادی از جامعه‌شناسان از جمله فولر (۱۹۴۱) و والر (۱۹۳۶)^۱ به ماهیت تکثرگرایانه،^۲ چندگون^۳ و تضادآمیز^۴ جامعه مدرن توجه کردند. در یک جامعه سنتی یا ساده، مردم در ارزش‌های فرهنگی یکسان سهیم بودند و بنابراین، روابط و مناسبات هماهنگی میان آنان وجود داشت. وفاق ارزشی و هماهنگی اجتماعی این چنین، در جوامع صنعتی نوین (مدرن) مشاهده نمی‌شود. در عوض، در این نوع جوامع، مقدار معتابهی تضاد وجود دارد. در حوزه مکتب تضاد، نظریه‌های متفاوتی مطرح شده است که

1. Fuller, Waller
2. Pluralistic
3. Heterogeneous
4. Conflictive

۱۴ * بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

عبارتند از: ۱- نظریه واقعیت قانونی^۱، ۲- نظریه واقعیت اجتماعی^۲، ۳- نظریه مارکسیستی، ۴- نظریه فمینیستی، ۵- نظریه قدرت. که در این جا مجال پرداختن به تک تک آنها وجود ندارد. (Thio, 1998:p.44)

در مجموع نظریه تضاد را می‌توان برای تصور این که تنها سرمایه‌داری یا نابرابری است که می‌تواند موجب انحراف گردد، اما اتوپیا یا جامعه بی طبقه نمی‌تواند انحراف ایجاد کند، مورد انتقاد قرار داد. با این همه، نظریه تضاد به درک ما از ایجاد و اعمال هنجارها و انگیزه‌هایی که در ورای صورت‌بندی قانون علیه انحراف‌های به ظاهر جزئی وجود دارد، کمک شایان توجهی نموده است. (صفری شالی، ۱۳۸۴، ۶۹)

چارچوب نظری

مطالعه نظریه‌های مختلف و هم‌چنین گستردگی ابعاد موضوع مورد مطالعه باعث شد که محقق دیدگاه ترکیبی داشته و به صورت تلفیقی از هر یک از نظریه‌های مطرح مورد خاصی را استخراج کند. بدین صورت به فرایند انتخاب متغیرهای تحقیق از نظریه‌های مذکور پرداخته می‌شود. گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

متغیرهای «کنترل والدین بر روی فرزندان، ارضای نیازهای عاطفی در خانواده و احساس تعلق به خانواده و تأثیر شاغل یا بیکار بودن» از نظریه کنترل اجتماعی (تراوس هرشی) گرفته شده است زیرا در این نظریه به چهار عامل «وابستگی (به خانواده، معلمان و ...)، تعهد (وجدان)، درگیر و مشغول بودن و باورها» به عنوان قیود یا کنترل اجتماعی ذکر شده. از طرف دیگر آمده است کجروی ناشی از ضعیف شدن یا گسستگی تعلق فرد از خانواده و جامعه است و باید احساس همنوایی افراد را با استفاده از مکانیزم‌های مختلف بالا برد.

متغیرهای «محیط اجتماعی نامناسب» و «گرایش به گروه همالان» و «استفاده از رسانه‌های مدرن تصویری» از نظریه یادگیری اجتماعی گرفته شده است. زیرا بر طبق

1. Legal reality theory
2. Social Reality Theory

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۱۵

این نظریه (ادوین ساترلند) رفتارهای منحرف از طریق برقراری پیوند افتراقی فرد با دیگران و محیط آموخته می‌شود. در نظریه برچسب‌زنی متغیر «پایگاه اقتصادی و اجتماعی» مصداق پیدا می‌کند. زیرا برطبق این نظریه افراد با پایگاه «اقتصادی و اجتماعی بالا» معمولاً کجروی را به افراد با پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین نسبت می‌دهند.

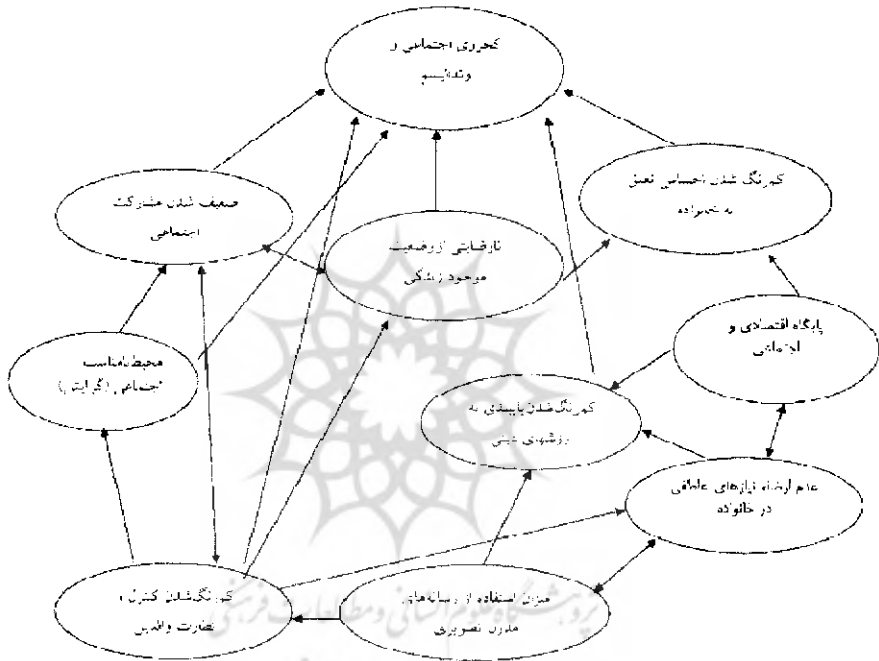
متغیر «پابندی دینی» براساس تئوری کنترل اجتماعی (مبحث باورها)، تجربه‌های محقق و هم‌چنین نظریه پدیدارشناسی انتخاب شده است. زیرا نظریه پدیدارشناسی راهی به ذهنیت و درون افراد حفر می‌کند (که آن را پدیده می‌نامند) و به بررسی آگاهی‌ها، گرایش‌ها، احساسات و عقاید افراد می‌پردازد و آنها را در گرایش به انحراف مؤثر می‌داند.

متغیر «میزان مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی» از دیدگاه‌های مختلف نظریه تضاد در حوزه آسیب‌های اجتماعی قابل تبیین است که در آن به بررسی تضادهای اجتماعی و فرهنگی متعدد در جوامع مدرن (به جای وفاق ارزشی و هماهنگی اجتماعی جوامع سنتی) از یک‌دست شدن جامعه و میزان مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی غیرانتفاعی می‌کاهد. البته محقق در پژوهش‌هایی که در سال‌های اخیر (خصوصاً در مورد رضامندی) داشته است بر این باور است که متغیر «رضایت از زندگی» از مهم‌ترین مؤلفه‌ها در احساس ارضای نیازها و جلوگیری از احساس محرومیت و در نتیجه جلوگیری از گرایش به آسیب‌های اجتماعی می‌باشد و به همین ترتیب این متغیر نیز به عنوان یکی از متغیرهای مستقل (یا تأثیرگذار) در این تحقیق انتخاب شده است.

البته باید خاطر نشان ساخت که محدودیت‌های مختلفی مثل (زمان، بودجه و عدم پاسخ‌گویی دقیق پاسخگویان در ارتباط با بعضی از ابعاد موضوع) باعث گردید که محقق حدود و ثغور تحقیق خود را در حد مشخصی محدود کرده و از این‌رو به بررسی متغیرهای کلان تأثیرگذار بر آسیب‌های اجتماعی بپردازد.

۱۶ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

مدل مفهومی تحقیق

با توجه به مدل نظری تحقیق می‌توان گفت که تمامی عوامل و فاکتورهای تأثیرگذار بر آسیب‌های اجتماعی با همدیگر در تعامل می‌باشند و به صورت سیستمی عمل می‌کنند و عدم توجه به هر یک از مسایل تربیتی و عاطفی و ... با توجه به حکم خود باعث می‌شود که آسیب‌ها در جامعه افزایش یابد.

فرضیه‌های تحقیق

عمدتاً فرضیه‌های تحقیق براساس اهداف و چهارچوب تئوریک تحقیق تهیه می‌شوند به همین ترتیب این اصل در تحقیق حاضر نیز رعایت می‌شود. بدین ترتیب فرضیه‌ها عبارتند از:

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۱۷

- ۱- احتمال می‌رود بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده با میزان آسیب‌های اجتماعی نوجوانان رابطه وجود داشته باشد.
- ۲- احتمال می‌رود بین ارضای نیازهای عاطفی در خانواده با میزان آسیب‌های اجتماعی نوجوانان رابطه وجود داشته باشد.
- ۳- احتمال می‌رود بین میزان کنترل والدین از فرزندان و گرایش آنها (فرزندان) به آسیب‌های اجتماعی رابطه معنادار وجود داشته باشد.
- ۴- احتمال می‌رود بین میزان رضایت از زندگی و گرایش به آسیب‌های اجتماعی در نوجوانان رابطه معنادار وجود داشته باشد.
- ۵- احتمال می‌رود بین احساس تعلق به خانواده و میزان گرایش به آسیب‌های اجتماعی در نوجوانان رابطه معنادار و معکوس وجود داشته باشد.
- ۶- احتمال می‌رود بین گرایش به گروه دوستان (همالان) و میزان آسیب‌های اجتماعی نوجوانان رابطه وجود داشته باشد.
- ۷- احتمال می‌رود بین مشارکت نوجوانان در فعالیت‌های اجتماعی با آسیب‌های اجتماعی آنها رابطه معکوس وجود داشته باشد.
- ۸- احتمال می‌رود بین پایبندی دینی در بین نوجوانان با میزان آسیب‌های اجتماعی آنها رابطه وجود داشته باشد.
- ۹- احتمال می‌رود بین میزان پایبندی خانواده‌ها به امور دینی با میزان آسیب‌های اجتماعی نوجوانان آنها رابطه معنادار و معکوس وجود داشته باشد.
- ۱۰- احتمال می‌رود بین استفاده از رسانه‌های مدرن تصویری (فیلم‌های ماهواره‌ای، نوارهای ویدیویی و سی‌دی) در بین نوجوانان با میزان آسیب‌های اجتماعی آنها رابطه وجود داشته باشد.
- ۱۱- احتمال می‌رود بین تصور نوجوانان از وجود کجروی‌های اجتماعی در سطح جامعه (محیط اجتماعی نامناسب) با میزان آسیب‌های اجتماعی آنها رابطه وجود داشته باشد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع پژوهش‌های علی - همبستگی است، اما برای اجرای آن از دو روش معمول در پژوهش‌های روان‌شناسی اجتماعی به نام‌های روش اسنادی و روش میدانی (پیمایشی) سود برده شده است. در روش اسنادی جهت تدوین چارچوب نظری تحقیق، به مطالعات انجام شده قبلی و نظریه‌های جامعه‌شناسی در تحلیل آسیب‌های اجتماعی مراجعه شده است. پس از ارزیابی پژوهش‌ها و نظریه‌های مرتبط با موضوع از یک طرف و شناخت وضعیت فعلی جامعه، به تدوین شاخص‌ها و متغیرهای تحقیق پرداخته شد.

متغیرهای تحقیق و نحوه سنجش آنها

متغیر آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) در تحقیق حاضر به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده است و برای سنجش آن در پرسشنامه از مقیاس تعدیل شده CTS استفاده شد. (چلبی، ۱۳۸۱، ۳۹) در تحقیق حاضر این مقیاس دربرگیرنده پرسش‌هایی در مورد انواع حرکت‌های وندالیستی و بزهکاری است که روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای از «هرگز (اصلاً)» تا «بیش از ده بار» در نوسان می‌باشد. یکی از گویه‌هایی که بیان‌کننده حرکت‌های وندالیستی است برای نمونه ذکر می‌شود. - تا به حال چقدر اتفاق افتاده روی در یا دیوار یا ماشین دیگران خط بیندازید.
(۱) اصلاً (۲) یکی و دو بار (۳) ۳ تا ۵ بار (۴) ۶ تا ۹ بار (۵) بیش از ۱۰ بار
البته برای سنجش متغیرهای مستقل یا تأثیرگذار از مقیاس ترتیبی در قالب طیف لیکرت استفاده شد و فرضیه‌های مطرح شده به بررسی تأثیر علی و همبستگی هر یک از این متغیرها بر روی متغیر «بزهکاری و وندالیسم» می‌پردازد.
بدین ترتیب در ادامه به فرایند شاخص‌سازی هر یک از متغیرهای تحقیق اشاره‌ای مختصر می‌شود.

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۱۹

جدول شماره ۱: نحوه شاخص‌سازی متغیرهای تحقیق

موضوع تحقیق	نوع متغیرها	شاخص‌های تحقیق	گویه‌های اصلی و فرعی تحقیق
بررسی زمینه‌های بزهکاری و وندالیسم در بین نوجوانان	بزه	بزهکاری و وندالیسم	دعوا کردن با دوستان همراه با زد و خورد، فرار از مدرسه، شکستن پنجره همسایه یا مکان دیگر، خط انداختن روی در یا دیوار یا ماشین دیگران، به اسم مدرسه از منزل خارج شدن ولی به مدرسه نرفتن، اخطار گرفتن از مسؤلان مدرسه به خاطر نوع پوشش و رفتار، اخطار گرفتن از مأموران نیروی انتظامی، سیگار کشیدن.
		میزان ارضای نیازهای عاطفی در خانواده	میزان مشورت‌گیری اعضای خانواده از نوجوان، فراهم بودن زمینه مشورت نوجوان با اعضای خانواده، میزان ارضای نیازهای نوجوان در محیط خانواده، میزان درک کردن و ارزش قائل شدن در خانواده، میزان مشاوره و راهنمایی خانواده از نوجوان.
	رفتار	میزان احساس تعلق به خانواده	میزان افتخار به خانواده، میزان احساس وابستگی به اعضای خانواده، میزان کمک به پدر در صورت نیاز، میزان کمک به مادر در کارهای خانه، میزان کمک به برادر و خواهر در صورت نیازشان.
		بررسی میزان رضایت از زندگی	میزان رضایت از برخورد پدر و مادر (به صورت مجزا)، میزان تفاهم در محیط خانواده، میزان آرامش در محیط خانواده، میزان رضایت از وضعیت زندگی در شکل کلی.
		میزان استفاده از رسانه‌های مدرن تصویری	میزان استفاده از ماهواره، فیلم‌های ویدئویی و انواع فیلم‌های CD
		محیط اجتماعی نامناسب	رد و بدل کردن نوار یا عکس غیرمجاز، رواج انواع پارتی‌ها، دعوا و درگیری، قماربازی، دزدی، مصرف مواد مخدر، شکستن چراغ‌های معابر عمومی، ایجاد مزاحمت برای دیگران و ...

۲۰ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

میزان نظارت خانواده بر کارهای نوجوان و در جریان کارها بودن، میزان صحبت خانواده با نوجوان در مورد درس و سایر مسایل.	بررسی میزان کنترل خانواده از فرزندان		
میزان گذران وقت با دوستان، ارزیابی از دوستان در مقام راهنما و مشاور، ارزیابی از صداقت و یکرنگی دوستان (همالان)	میزان گرایش به دوستان (همالان)		
میزان حضور در فعالیت‌های محله یا مدرسه (در صورت دانش‌آموز بودن)، میزان رفت و آمد به بسیج، میزان شرکت در راهپیمایی‌ها و ...	میزان مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی		
میزان به‌جا آوردن نمازهای روزانه، اعتقاد به روز معاد، میزان شرکت در نماز جماعت مساجد، میزان شرکت در نماز جمعه.	پاسخگو	پایبندی دینی	
میزان برگزاری مجالس مذهبی (دعا و روضه) در خانه، پایبندی والدین به فرامین مذهبی، تأکید والدین بر نماز خواندن فرزندان.	خانواده		
تحصیلات پدر، تحصیلات مادر، شغل اصلی پدر، وضعیت ملکی مسکن، میزان هزینه خانواده، میزان هزینه خود پاسخگو، داشتن برادر یا خواهر دارای تحصیلات دانشگاهی (در صورتی که پاسخگو فرزند اول نباشد).		پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده نوجوان	
بررسی مشکلات جوانان در حال حاضر، بررسی مشکلات خود پاسخگو.	ورودی	سؤالات عمومی	
جنس، سن، مقطع تحصیلی، وضعیت شغلی (دانش‌آموز، دانشجو، بیکار و شاغل).	جمعیتی		

واحد تحلیل و مشاهده

با توجه به این که این تحقیق درصدد بررسی زمینه‌های بزهکاری و وندالیسم در بین نوجوانان است و متغیرها در سطح فرد (نوجوان) مورد بررسی و سنجش قرار گرفته و نتایج نیز در همین سطح توصیف و تحلیل شده، پس واحد تحلیل این

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان * ۲۱

پژوهش در سطح «فرد» است. واحد مشاهده نیز «فرد» می‌باشد و اما ابزار مشاهده به صورت مصاحبه و با استفاده از پرسشنامه ساخت یافته می‌باشد.

اعتبار و روایی تحقیق

در ابتدا پرسشنامه مقدماتی تهیه شد و با مشورت و استفاده از نظر صاحب نظر اعتبار صوری^۱ تحقیق به دست آمد. البته بعداً با استفاده از تحلیل عاملی^۲، اعتبار سازه^۳ (نظری) تحقیق نیز به دست آمد. بدین ترتیب که مقدار آزمون بارتلت ($\text{barlett's} = 10457/6$) که در سطح بالایی ($\text{Sig} = 0/000$) معنادار است و از طرف دیگر با توجه به این که مقدار $\text{K.M.O} = 0/82$ در سطح بالایی (با شدت قوی) می‌باشد می‌توان نتیجه گرفت که مجموعه متغیرها همبستگی بالایی با عامل‌ها (شاخص‌های) تعیین شده مدل نظری دارند و به عبارت دیگر اعتبار میزان انطباق بین تعریف مفهومی با تعریف عملیاتی آنها وجود دارد.

بعد از تکمیل ۳۰ پرسشنامه به عنوان پیش آزمون (پری تست) از ضریب آلفا برای به دست آوردن میزان روایی شاخص‌های تحقیق استفاده شد. بدین ترتیب گویه‌هایی که همبستگی کمتری داشتند، اصلاح شدند یا گویه‌های متناسب دیگری جایگزین آنها گردیدند و در نتیجه در مجموع ضریب روایی شاخص‌های نهایی تحقیق بالاتر $0/68$ شد.

جامعه آماری، حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل نوجوانان شهری (۱۹-۱۴ ساله) اعم از دختر و پسر استان قزوین می‌باشد که براساس آمارهای منابع مختلف تقریباً در حدود ۷۵۲۰۰ نفر هستند.

1. Face validity
2. Factor analysis
3. Construct validity
4. Kiaser-meyer-olkin

۵- ضریب روایی هر یک از شاخص‌ها به تفکیک در اصل گزارش موجود است.

۲۲ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

برای انتخاب حجم نمونه از فرمول عمومی کوکران (که در آن P احتمال وجود صفت و q عدم وجود صفت ۰/۵^۱ در نظر گرفته می‌شود) استفاده گردید.

$$N = \frac{N.t^2.p.q}{N.d^2 + t^2.p.q}$$

$N^۲ = ۷۵۲۰۰$ = تعداد کل جامعه آماری

$t^۲$ (استودنت) $۱/۹۶^۲$ وقتی که سطح معنی‌داری آزمون برابر با ۰/۰۵ باشد

$d^۲$ = $۰/۰۵^۲ = ۰/۰۰۲۵$ = تقریب در برآورد پارامتر مورد مطالعه

$p^۴ = ۰/۵$ = (احتمال وجود آسیب‌های اجتماعی) احتمال وجود صفت

$q^۵ = ۰/۵$ = (احتمال عدم وجود آسیب‌های اجتماعی) احتمال عدم وجود صفت

مقدار p,q مساوی با ۰/۵ در واقع زمانی است که خواسته باشیم حداکثر نمونه را

به دست آوریم.

$n^۶ =$ حجم نمونه

$$n = \frac{۷۴۲۰۰ \cdot (۱/۹۶)^۲ \cdot (۰/۵)(۰/۵)}{۷۴۲۰۰ \cdot (۰/۵)^۲ + (۱/۹۶)^۲ \cdot (۰/۵)(۰/۵)} = \frac{۷۳۱۸۲/۴۸}{۱۹۱/۴۶} = ۳۸۲$$

بدین ترتیب برطبق فرمول کوکران تعداد ۳۸۲ نفر به عنوان حجم نمونه به دست

آمد، ولی به منظور دقت بیشتر از ۴۰۰ نفر نظرسنجی به عمل آمد. البته بر طبق

جدول مورگان نیز حجم نمونه در حدود ۳۸۴ نفر است.

برای انتخاب حجم نمونه در داخل هر یک از شهرها در ابتدا از روش نمونه‌گیری

مطبق استفاده شد بدین معنا که در هر یک از طبقه‌ها براساس تعداد افراد و

پراکندگی جغرافیایی دو شهر قرار گرفت، بدین ترتیب با استفاده از روش نسبت و

۱- از آنجا که اطلاعات مورد اعتماد در این زمینه برای برآورد واریانس وجود نداشت مجبور شدیم که مقدار P و q را ۰/۵ در نظر بگیریم.

2. Total population
3. Degree of error
4. Probability of characteristic
5. quartile deviation
6. Sample size

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۲۳

در نظر گرفتن حداقل ۳۵ نفر به عنوان حجم نمونه در داخل هر یک از این طبقه‌ها تعداد افراد به شرح زیر انتخاب شد.

در ذیل شهرهای انتخابی در هر یک از طبقه‌ها با حجم نمونه آنها می‌آید:

گروه اول - شهر قزوین با ۹۵ نفر، گروه دوم - تاکستان با ۷۴ نفر، گروه سوم - آبیک با ۷۳ نفر، گروه چهارم - بوئین‌زهرا با ۵۳ نفر، گروه پنجم - رودبار با ۳۵ نفر، گروه ششم - شال با ۳۵ نفر، گروه هفتم - رودبار الموت با ۳۵ نفر.

افراد نمونه تحقیق حاضر عمدتاً دانش‌آموز بودند (البته مدارس به صورت خوشه‌ای انتخاب شدند) در داخل مدرسه افراد به صورت اتفاقی انتخاب شده و از آنها نظرسنجی به عمل آمد. دلیل انتخاب شیوه اتفاقی به خاطر حساسیت موضوع بود زیرا هدف آن بود دانش‌آموز فکر نکند ابتدا از او شناخت داریم و بعد او را به عنوان فرد پاسخگو انتخاب کرده‌ایم، همین امر می‌توانست باعث محافظه‌کاری در پاسخگو شود و از طرف دیگر ما هم نتوانیم به هدف خود (یعنی تحقیق درست) دست یابیم. در خصوص انتخاب جوانان غیرمحصل که در حدود ۳۲ نفر بودند^۱ در سطح هر یک از شهرها به صورت اتفاقی نظرسنجی به عمل آمد.

یافته‌های تحقیق

نتایج توصیفی (جدول یک بعدی)

در ذیل نتایج جداول یک بعدی به صورت خلاصه و تیتروار بیان می‌شود.

- توزیع جنسی نتایج نشان می‌دهد ۵۱/۵ درصد از پاسخگویان پسر و بقیه دختر می‌باشند. انتخاب این تعداد نمونه برای هر یک از این دو گروه، با توجه به حجم جمعیت آنها بوده است.

- از مجموع ۴۰۰ نفر پاسخگو ۳۶۶ نفر (۹۱/۵ درصد) دانش‌آموز، ۲ نفر دانشجو (۰/۵ درصد) و ۳۲ نفر (۸ درصد) بیکار می‌باشند.

۱- این نسبت با توجه به نوجوانان محصل نسبت به جمعیت کل نوجوانان در سن ۱۹-۱۴ سال، به دست آمده است و بدین ترتیب می‌توان گفت که در حدود ۸ درصد از نوجوانان شهری استان در سن تحصیل، ترک تحصیل کرده‌اند.

۲۴ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

- بر طبق نتایج، نزدیک به ۷۰ درصد از پاسخگویان بیان کرده‌اند در منزل خود کامپیوتر ندارند.

- پاسخگویان مهمترین مشکل نوجوانان و جوانان را بیکاری و نبود امکانات و شرایط ازدواج و عدم تفاهم در بین والدین و فرزندان ذکر کرده‌اند و مجموعه این عوامل براساس نظریه کنترل اجتماعی می‌تواند در گرایش به بزهکاری تأثیر داشته باشد.

- در مورد پایگاه اقتصادی و اجتماعی نتایج نشان می‌دهد در حدود ۳۷ درصد از پاسخگویان از طبقه پایین و در مقابل در حدود ۹ درصد از طبقه بالا و در این میان در حدود ۵۴ درصد از طبقه متوسط هستند.

- در خصوص ارضای نیازهای عاطفی در محیط خانواده در حدود ۱۴ درصد از پاسخگویان بیان کرده‌اند نیازهای آنها در حد کمی در محیط خانواده ارضا می‌شود و در مقابل در حدود ۳۷ درصد بیان کرده‌اند که نیازهای عاطفی آنها در حد زیادی در محیط خانواده ارضا می‌شود و در این میان در حدود ۴۹ درصد بیان کرده‌اند نیازهای آنها در سطح متوسط ارضا می‌شود.

- در مورد میزان کنترل و نظارت خانواده بر روی فرزندان نتایج نشان می‌دهد که در حدود ۱۱ درصد از خانواده‌ها کنترل ضعیفی بر فرزندان دارند و در مقابل در حدود ۶۵ درصد کنترل زیادی بر فرزندان دارند و در این میان در حدود ۲۴ درصد در حد متوسطی بر فرزندان کنترل دارند.

- اما در مورد رضایت از زندگی (رضامندی) یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در حدود ۴ درصد از پاسخگویان رضامندی چندانی از زندگی ندارند و در مقابل در حدود ۶۸ درصد در حد زیادی دارای رضامندی بوده و در این میان در حدود ۲۸ درصد در حد متوسطی دارای رضامندی بوده‌اند. با توجه به نتایج میزان رضایت از زندگی در بین جامعه مورد تحقیق در حد مطلوبی می‌باشد.

- در مورد میزان احساس تعلق به خانواده نتایج نشان می‌دهد در حدود ۷۲

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان * ۲۵

درصد از پاسخگویان در حد بالایی به خانواده خود احساس تعلق داشته و در مقابل تنها در حدود ۲ درصد احساس تعلق چندانی به خانواده خود نداشته و در این میان در حدود ۲۶ درصد تاحدی (در حد متوسطی) به خانواده خود احساس تعلق داشته‌اند. پس می‌توان گفت احساس تعلق به خانواده در جمعیت مورد مطالعه بالا بوده است. لازم به توضیح است براساس نظریه کنترل اجتماعی هرچه میزان احساس تعلق به خانواده بالاتر باشد، میزان گرایش به کجروی کاهش می‌یابد.

- یافته‌هایی در مورد گرایش به گروه همالان یا دوستان حکایت از آن دارد ۱۵ درصد از پاسخگویان گرایش چندانی به گروه همالان ندارند و در مقابل تقریباً به همین میزان گرایش بالایی به گروه دوستان یا همالان دارند و در این میان در حدود ۷۰ درصد تاحدی (در سطح متوسطی) گرایش به گروه دوستان دارند. پس در مجموع می‌توان گفت که نوجوانان گرایش زیادی به گروه دوستان دارند.

- در مورد میزان مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد در حدود ۴۰ درصد از پاسخگویان مشارکت چندانی در فعالیت‌های اجتماعی (مثل مراسم دهه فجر، بسیج، راهپیمایی‌ها و ...) ندارند و در مقابل به همین میزان گرایش بالایی به چنین فعالیت‌هایی دارند و مابقی (۲۰ درصد) در حد متوسط گرایش به فعالیت‌های اجتماعی دارند.

- در مورد پایبندی دینی پاسخگویان نتایج نشان می‌دهد که در حدود ۴۷ درصد از پاسخگویان در حد بالایی (زیادی) به امور دینی پایبند بوده و در مقابل در حدود ۳۸ درصد در حد ضعیفی به امور دینی پایبند بوده‌اند و ۱۵ درصد مابقی وضعیت بینابین داشته‌اند. در مورد خانواده‌های آنها نتایج حاکی از آن است که در حدود ۵۱ درصد در حد زیادی به امور دینی پایبند بوده و ۱۹ درصد در حد ضعیفی و در این میان در حدود ۳۰ درصد در حد متوسطی به امور دینی پایبند بوده‌اند. پس در مجموع وضعیت دینداری نوجوانان مورد مطالعه در سطح متوسط بوده ولی والدین آنها مذهبی‌تر بوده‌اند.

۲۶ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

- در مورد میزان استفاده از رسانه‌های مدرن تصویری مثل ماهواره و انواع فیلم‌های سی‌دی (CD) و ویدیویی نتایج نشان می‌دهد ۵۰ درصد از پاسخگویان بیان کرده‌اند در حد کمی از چنین رسانه‌هایی استفاده کرده و در مقابل در حدود ۳۰ درصد بیان کرده‌اند که در حد زیاد و در این میان در حدود ۱۹ درصد بیان کرده‌اند که بعضی اوقات از این رسانه‌ها استفاده کرده‌اند. براساس تئوری یادگیری اجتماعی استفاده از ماهواره خصوصاً با توجه به مقتضیات سنی نوجوان می‌تواند در گرایش به بزهکاری و وندالیسم تأثیر داشته باشد و این فرضیه در جداول دویبعدی تحقیق و هم‌چنین تحلیل مسیر (که در ادامه خواهد آمد) تأیید شده است.

- در مورد محیط اجتماعی درصد فراوانی‌ها نشان می‌دهد در حدود ۱۹ درصد از پاسخگویان بیان کرده‌اند محیط اجتماعی در حد بالایی نامناسب است و در مقابل در حدود ۴۱ درصد نظر مخالف آنها را داشته و در این میان در حدود ۳۸ درصد محیط اجتماعی را تا حدی نامناسب ارزیابی کرده‌اند.

- در مورد وجود آسیب‌های اجتماعی در بین پاسخگویان یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد در حدود ۸۱ درصد از پاسخگویان در حد کم و ضعیف دچار آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) بوده و در مقابل در حدود ۳ درصد در حد بالایی و در این میان در حدود ۱۴ درصد در حد متوسط دچار آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) بوده‌اند.

- در مورد وندالیسم نتایج نشان می‌دهد در حدود ۷۹ درصد از پاسخگویان در حد کمی حرکت‌های وندالیستی داشته‌اند و در مقابل در حدود ۶ درصد در حد زیادی و در این میان در حدود ۱۵ درصد در سطح متوسط حرکت‌های وندالیستی داشته‌اند.

تحلیل رگرسیون چندگانه و تحلیل مسیر آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و

وندالیسم) در بین نوجوانان

در ادامه به تجزیه و تحلیل میزان آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) در

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۲۷

بین نوجوانان استان با استفاده از تکنیک تحلیل رگرسیونی چندگانه و تحیل مسیر پرداخته شده است. در تحلیل از روش Enter استفاده شد. بدین ترتیب که در هر مرحله تمامی متغیرهای مستقل یا تأثیرگذار وارد معادله شده و تأثیر آنها بر روی متغیر وابسته یا تأثیرپذیر به دست آمد.

در تحلیل رگرسیونی آسیب‌های اجتماعی تمامی متغیرهای مستقل (یا تأثیرگذار) تحقیق به برنامه رگرسیونی وارد شدند از مجموع ۱۳ متغیر معرفی شده تعداد ۷ متغیر به خاطر ضریب رگرسیونی و سطح معناداری کمتر از ۱٪ به معادله وارد شدند و به عنوان متغیرهایی بودند که تأثیر مستقیم بر روی آسیب‌های اجتماعی دارند.

حال در زیر به توضیح و تفسیر مختصر آنها بر روی این متغیر پرداخته می‌شود. با توجه به نتایج متغیر احساس تعلق به خانواده با ضریب بتا ($Beta = -0/28$) بالاترین تأثیر را بر روی کجروی دارد بنابراین میزان بزهکاری و وندالیسم در بین نوجوانان در مرحله اول وابسته به میزان احساس تعلق به خانواده است علامت منفی ضریب نشانگر تأثیر معکوس احساس تعلق به خانواده بر روی بزهکاری و وندالیسم است، یعنی هر چه میزان احساس تعلق به خانواده‌ها بالا رود، میزان بزهکاری و وندالیسم در بین نوجوانان کاهش می‌یابد. معنای $0/28$ نیز بدین صورت است با افزایش یک واحد در احساس تعلق به خانواده، میزان بزهکاری و وندالیسم ۲۸ واحد کاهش خواهد یافت. هر چه خانواده‌ها در این زمینه بیشتر فعالیت کنند، میزان بزهکاری و وندالیسم نوجوانان نیز کاهش می‌یابد.

دومین متغیری که به لحاظ وزن بتا وارد معادله شده است «محیط اجتماعی نامناسب» (یا تصور از زیاد بودن میزان آسیب‌های اجتماعی در محل زندگی) است. ضریب تأثیر رگرسیونی این متغیر برابر با $0/25$ است، یعنی هر چه محیط اجتماعی نامناسب باشد، احتمال زیادی برای بزهکاری و وندالیسم در بین نوجوانان دیده می‌شود. سومین متغیری که به لحاظ وزن بتا وارد معادله شده است متغیر جنسیت است.

۲۸ * بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

ضریب تأثیر رگرسیونی برابر با ۰/۲۵ است. برطبق این نتیجه می‌توان گفت که میزان بزهکاری و اعمال وندالیستی در بین پسران بیشتر از دختران است.^۱ پس از این متغیر چهارمین متغیری که بر روی بزهکاری و وندالیسم تأثیر دارد متغیر پایبندی دینی فرد است. ضریب تأثیر رگرسیونی $Beta = -0/18$ می‌باشد و نشان می‌دهد به ازای هر واحد افزایش در پایبندی دینی، بزهکاری و وندالیسم به میزان ۱۸٪ کاهش خواهد یافت. (ضریب منفی نشانگر تأثیر کاهنده می‌باشد).

از سایر متغیرهای تأثیرگذار می‌توان به بیکاری (با ضریب بتا ۰/۱۷) اشاره کرد. برطبق نتیجه حاصله می‌توان گفت میزان کجروی و وندالیسم در بین نوجوانان بیکار ۱۹-۱۴ سال بیشتر از نوجوانان دانش‌آموز است.

میزان استفاده از رسانه‌های مدرن تصویری مثل ماهواره و سی‌دی (با ضریب ۰/۱۰)، نیز تأثیر افزایشده بر روی بزهکاری و وندالیسم دارد. متغیر رضایت از زندگی نیز با ضریب بتا ۰/۱۰- تأثیر کاهنده بر روی کجروی دارد یعنی به ازای هر واحد افزایش در میزان رضایت از زندگی میزان این گونه آسیب‌های اجتماعی ۱۰ واحد کاهش می‌یابد.

مقدار آزمون فیشر به دست آمده ($F = 42/40$) که در سطح کاملاً معناداری است ($Sig.f = 0/00$) مشخص می‌کند که متغیرهای مستقل به شیوخ معنی‌داری، قادر به تبیین و پیش‌بینی تغییرات متغیر وابسته «بزهکاری و وندالیسم» است. مقدار ضریب همبستگی رگرسیون چند متغیره ($R = 70\%$) نمایشگر همبستگی قوی مجموعه متغیرهای مستقل با متغیر آسیب (بزهکاری و وندالیسم) است. اما مقدار ضریب تعیین ($R^2 = 0/50$) بیان‌کننده نسبت متوسطی از واریانس یا تغییرپذیری متغیر آسیب‌های اجتماعی توسط ۷ متغیر مستقل (تأثیرگذار) ذکر شده در بالا می‌باشد.

۱- لازم به توضیح است که چون متغیر جنسیت یک مقیاس اسمی است ولی از روش شبه فاصله‌ای استفاده گردید، یعنی به زنان کد (صفر) و به مردان کد (۱) داده شد، البته در مورد نوع شغل نیز بدین صورت عمل گردد یعنی به دانش‌آموز و دانشجو کد (صفر) داده شد و بیکار با کد (۱) وارد برنامه رگرسیونی گردید.

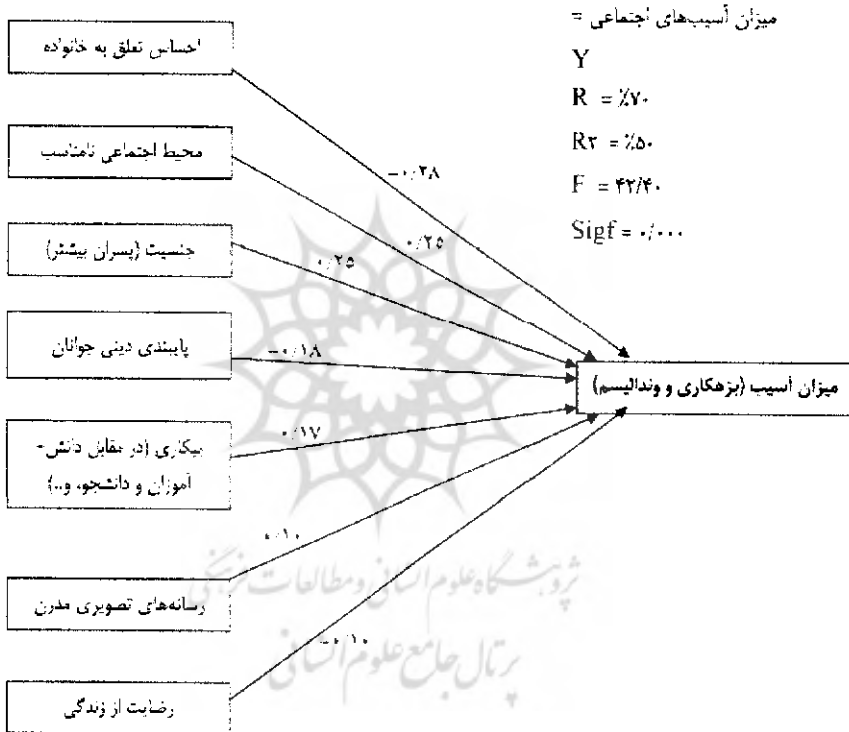
بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۲۹

جدول: نمایش ضریب رگرسیونی هر یک از متغیرهای تحقیق بر روی بزهکاری و وندالیسم

Sig سطح معناداری	T تی تست	Beta بتا (استاندارد شده)	SEB (ضریب خطا)	B بتا (استاندارد نشده)	عنوان متغیر
۰/۵۶۱	-۰/۵۸۱	-۰/۰۳۶	۰/۰۷۸	-۰/۴۵	ارضای نیازهای عاطفی در خانواده
۰/۵۴۵	۰/۶۰۶	۰/۰۳	۰/۱۴۶	۰/۸۸	کنترل و نظارت والدین
۰/۰۱۳۴	۱/۵۰۱	-۰/۰۹۸	۰/۸۵	-۰/۲۲۷	رضایت از زندگی
۰/۰۰۱	-۵/۲۱۲	-۰/۲۸۲	۰/۱۷۹	-۲/۲۵۵	میزان احساس تعلق به خانواده
۰/۷۹۲	۰/۲۶۴	۰/۰۱۲	۰/۰۹۹	۰/۲۶	میزان گرایش به همالان
۰/۹۹۹	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۷۸	۰/۱	میزان مشارکت در فعالیتهای اجتماعی
۰/۰۰۲	-۳/۱۹۰	-۰/۱۸۲	۰/۰۸۳	-۰/۲۶۴	میزان پایبندی نوجوانان به امور دینی
۰/۸۴۱	۰/۲۰۰	۰/۰۱۰	۰/۱۴۰	۰/۰۲۸	میزان پایبندی خانواده‌ها به امور دینی
۰/۰۳۳	۲/۱۳۶	۰/۰۹۷	۰/۱۰۴	۰/۲۲۳	میزان استفاده از رسانه‌های مدرن
۰/۰۰۰	۵/۴۸۴	۰/۲۵۲	۰/۰۱۸	۰/۱۰۰	محیط اجتماعی نامناسب
۰/۱۵۱	-۱/۴۳۷	-۰/۰۶۵	۰/۰۸۵	-۰/۱۲۲	پایگاه اقتصادی و اجتماعی
۰/۰۰۰	۵/۶۵۹	۰/۲۴۹	۰/۴۴۷	۲/۵۳۲	جنسیت (با فرض پسر بودن)
۰/۰۰۰	۳/۸۲۵	۰/۱۷۴	۰/۸۴۴	۳/۲۲۷	نوع شغل (با فرض بیکار بودن)
۰/۰۰۰	۶/۱۰۵	-	۲/۱۶۶	۱۳/۲۲۱	عدد ثابت (Constant)

۳۰ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

نمودار - تحلیل میزان تأثیرات مستقیم متغیرهای مستقل بر آسیب (بزهکاری و وندالیسم)

پس با توجه به مدل تحلیلی مشخص می‌شود که متغیرهای احساس تعلق به خانواده و محیط اجتماعی نامناسب، نوع جنسیت و پایبندی دینی مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر روی میزان آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) می‌باشند.

بررسی و تبیین متغیر آسیب‌های اجتماعی با استفاده از روش تحلیل مسیر

مدل تحلیل مسیر، روابط علی در بین مجموعه‌ای از متغیرها را به ما نشان می‌دهد. به طور کلی هدف این مدل این است که تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم هر یک از متغیرهای مستقل یا تأثیرگذار که در فرضیه‌های تحقیق مطرح شده بودند، از طریق

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان * ۳۱

روش تحلیل مسیر مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. به طوریکه در نمودار ۱ مشخص است ۷ متغیر به طور مستقیم بر آسیب اجتماعی تأثیر گذاشته‌اند. این ۷ متغیر به ترتیب بالا بودن ضریب مسیر یا تأثیرگذاری عبارتند از: ۱- احساس تعلق به خانواده (با ضریب ۰/۲۸-)، ۲- محیط اجتماعی نامناسب (با ضریب ۰/۲۵)، ۳- نوع جنسیت (پسر) (با ضریب ۰/۲۵)، ۴- پابندی به امور دینی (با ضریب ۰/۱۸-)، ۵- نوع شغل (بیکار بودن) (با ضریب ۰/۱۷)، ۶- رسانه‌های تصویری مدرن (با ضریب ۰/۱۰)، ۷- رضایت از زندگی (با ضریب ۰/۱۰-). به طور کلی لازم به توضیح است همه این متغیرها به غیر از متغیرهای «پابندی دینی، احساس تعلق به خانواده و رضایت از زندگی» تأثیر افزایش بر روی آسیب اجتماعی دارند و این سه متغیر به خاطر ضریب منفی، تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارند یعنی با افزایش آنها میزان آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان کمتر می‌شود.

مقدار R^2 (یا ضریب تعیین) به دست آمده حاصل از این معادله ۰/۵۰ می‌باشد.

$$e^2 = 1 - R^2 = 1 - 0/50 = 0/50$$

بدین ترتیب می‌توان گفت در حدود ۵۰٪ از واریانس آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) توسط ۶ متغیر مذکور تبیین یا پیش‌بینی می‌شود و ۵۰٪ از واریانس متغیر وابسته بدون تبیین باقی مانده که بر اثر عوامل ناشناخته (عواملی به غیر از متغیرهای مدل) ارزیابی می‌گردد. همان‌طور که در مدل مشخص است تعدادی از متغیرها نیز به طور غیرمستقیم بر آسیب‌های اجتماعی تأثیرگذار هستند که در زیر به ترتیب به شرح آنها پرداخته می‌شود.

متغیرهایی که علاوه بر تأثیر مستقیم، به صورت غیرمستقیم و از طریق متغیرهای وابسته میانی^۱ بر متغیر وابسته نهایی (آسیب‌های اجتماعی) تأثیر می‌گذارند^۲، عبارتند از:

۱- در تحلیل مسیر منظور از متغیرهای وابسته میانی، متغیرهایی می‌باشد که بعد از متغیر آسیب اجتماعی وارد معادله شده‌اند (مثل رضایت از زندگی، احساس تعلق به خانواده، میزان پابندی دینی) و تأثیر رگرسیون سایر متغیرها بر روی آنها محاسبه شده است.
۲- نگارنده بخاطر جلوگیری از اطناب کلام در تبیین و تحلیل متغیرها از این تکنیک استفاده کرده، یعنی در ابتدا به ذکر تمامی متغیرهای مستقلی که به صورت مستقیم تأثیرگذار هستند پرداخته و در ادامه به صورت یکجا به تأثیرات غیرمستقیم و با واسطه متغیرها پرداخته است. با نگاه به نمودار این موضوع بهتر قابل درک است.

۳۲ * بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

۱- متغیر احساس تعلق به خانواده با واسطه متغیر رضایت از زندگی (با ضریب ۰/۲۷) تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد. یعنی هرچه میزان احساس تعلق به خانواده بالا رود، میزان رضایت از زندگی نیز در بین نوجوانان بالا می‌رود و در نتیجه، بالا رفتن میزان رضایت از زندگی باعث کاهش گرایش به آسیب‌های اجتماعی می‌شود.

۲- متغیر پایبندی جوانان به امور دینی نیز به واسطه متغیر رضایت از زندگی (با ضریب ۰/۰۶) تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد. یعنی این متغیر نیز همانند «احساس تعلق به خانواده» باعث افزایش میزان رضایت از زندگی می‌شود و در نتیجه افزایش رضامندی باعث گرایش کمتر به ارتکاب بزهکاری و وندالیسم می‌شود.

۳- متغیر جنسیت (پسر بودن) از جمله مهمترین متغیرهایی است که علاوه بر تأثیر مستقیم به واسطه پایبندی به امور دینی (با ضریب ۰/۱۰-) تأثیر افزایش‌دهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد، چون متغیر پایبندی به امور دینی تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد و جنسیت نیز باعث کاهش پایبندی دینی می‌شود پس تأثیر جنسیت بر روی آسیب‌های اجتماعی افزایش‌دهنده است. (منفی در منفی مثبت می‌شود).

۴- متغیر محیط اجتماعی نامناسب نیز علاوه بر تأثیر مستقیم، با واسطه متغیر احساس تعلق به خانواده (با ضریب ۰/۱۲-) تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد. یعنی وقتی که نوجوانان جذب محیط‌های اجتماعی نامناسب شوند از میزان احساس تعلق آنها به خانواده‌شان کاسته می‌شود و کاسته شدن احساس تعلق به خانواده می‌تواند در گرایش به بزهکاری و وندالیسم تأثیر داشته باشد. تأثیر محیط نامناسب اجتماعی در نظریه یادگیری اجتماعی نیز آمده و این‌جا مورد تأیید قرار می‌گیرد.

۵- متغیر رسانه‌های تصویری مدرن با واسطه متغیر پایبندی جوانان به امور دینی

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۳۳

(با ضریب $0/10$ -) تأثیر افزایش بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد، پس می‌توان نتیجه گرفت که هر چه میزان استفاده از رسانه‌های تصویری مدرن در بین نوجوانان و جوانان افزایش یابد، میزان پایبندی آنها به امور دینی کاهش می‌یابد و کاهش پایبندی به امور دینی با افزایش گرایش به آسیب‌های اجتماعی همراه می‌باشد.

متغیرهایی که غیرمستقیم (و صرفاً با واسطه متغیرهای وابسته میانی) بر روی آسیب‌های اجتماعی تأثیر دارند:

۱- متغیر پایگاه اقتصادی و اجتماعی با واسطه متغیر احساس میزان تعلق به خانواده (با ضریب $0/08$ -) تأثیر افزایش بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد. زیرا میزان احساس تعلق به خانواده در خانواده‌های طبقه بالا در حد ضعیف است و کاهش احساس تعلق باعث افزایش گرایش به آسیب‌های اجتماعی می‌شود.

۲- وجود خانواده دینی نیز با واسطه احساس تعلق به خانواده (با ضریب $0/15$) تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد و می‌توان نتیجه گرفت هر چه میزان پایبندی به امور دینی در خانواده افزایش یابد، میزان احساس تعلق جوانان به خانواده افزایش می‌یابد و افزایش احساس تعلق به خانواده موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌شود.

۳- متغیر «کنترل و نظارت والدین» با واسطه متغیر «احساس تعلق به خانواده» با ضریب $0/31$ تأثیر کاهنده بر روی میزان آسیب‌های اجتماعی دارد. یعنی هر چه میزان کنترل و نظارت افزایش یابد، میزان احساس تعلق به خانواده در جوانان بالا می‌رود و بالا رفتن میزان احساس تعلق موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی در جوانان می‌شود.

۴- متغیر «مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی» با واسطه متغیر «رضایت از زندگی» (با ضریب $0/13$ -) تأثیر افزایش بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد ولی این متغیر با واسطه متغیر «پایبندی جوانان به امور دینی» تأثیر کاهنده بر روی آسیب‌های اجتماعی دارد. با توجه به مقایسه مقدار ضریب دو متغیر میانی ذکر شده مشخص

۳۴ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

می‌شود در مجموع تأثیر مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی موجب کاهش گرایش به آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) می‌شود. (البته در بخش آخر در این زمینه بحث خواهد شد.)

۵- متغیر «ارضای نیازهای عاطفی در محیط خانواده» با واسطه متغیرهای «احساس تعلق به خانواده» (با ضریب ۰/۲۱) و رضایت از زندگی (با ضریب ۰/۴۵) از جمله متغیرهای مهمی است که تأثیر کاهنده بر روی میزان آسیب‌های اجتماعی دارد. البته براساس نظریه کنترل اجتماعی هرچه عوامل قیود اجتماعی بیشتر شود در کنترل و صیانت نوجوانان در مواجهه با آسیب‌های اجتماعی بیشتر مؤثر است. لازم به توضیح است که متغیر «آسیب‌های اجتماعی» به عنوان متغیر وابسته نهایی این تحقیق قلمداد می‌شود و متغیرهای «احساس تعلق به خانواده، رضایت از زندگی و پابندی جوانان به امور دینی» به عنوان متغیرهای وابسته میانی یا متغیرهای درونی قلمداد می‌گردند زیرا تأثیر علی سائر متغیرها بر روی آنها (به صورت علامت پیکان →) یک طرفه) نشان داده شده است. اما متغیرهای «میزان مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، کنترل و نظارت والدین، جنسیت، میزان استفاده از رسانه‌های تصویری مدرن، وجود خانواده پابند به امور دینی، ارضای نیازها در محیط خانواده، شغل و محیط اجتماعی نامناسب» متغیرهای بیرونی هستند که به وسیله یک خط منحنی (↔) به هم مرتبط گردیده‌اند. خط منحنی نشان دهنده این است که میان دو متغیر روابط علی وجود ندارد و یکی از آنها علت دیگری نیست. در نتیجه رابطه بین این متغیرها که تغییراتشان ناشی از عواملی است که بیرون از مدل واقع شده‌اند، بدون تحلیلی علی باقی می‌ماند اما ضرایب دوگانه یا همبستگی آنها در مدل مشخص است که نشان از مقدار شدت وابستگی این متغیرها به یکدیگر می‌باشد و به لحاظ آماری نیز نشان می‌دهد متغیرها با توجه به ضرایب همبستگی و روایی که با همدیگر داشته‌اند در کنار یکدیگر به عنوان متغیر مستقل بیان شده‌اند و انتخاب متغیرها به صورت موزاییک‌وار نمی‌باشد که با همدیگر تعامل نداشته باشند ولی در کنار یکدیگر باشند، بلکه بین این متغیرها همبستگی وجود دارد.

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان * ۳۵

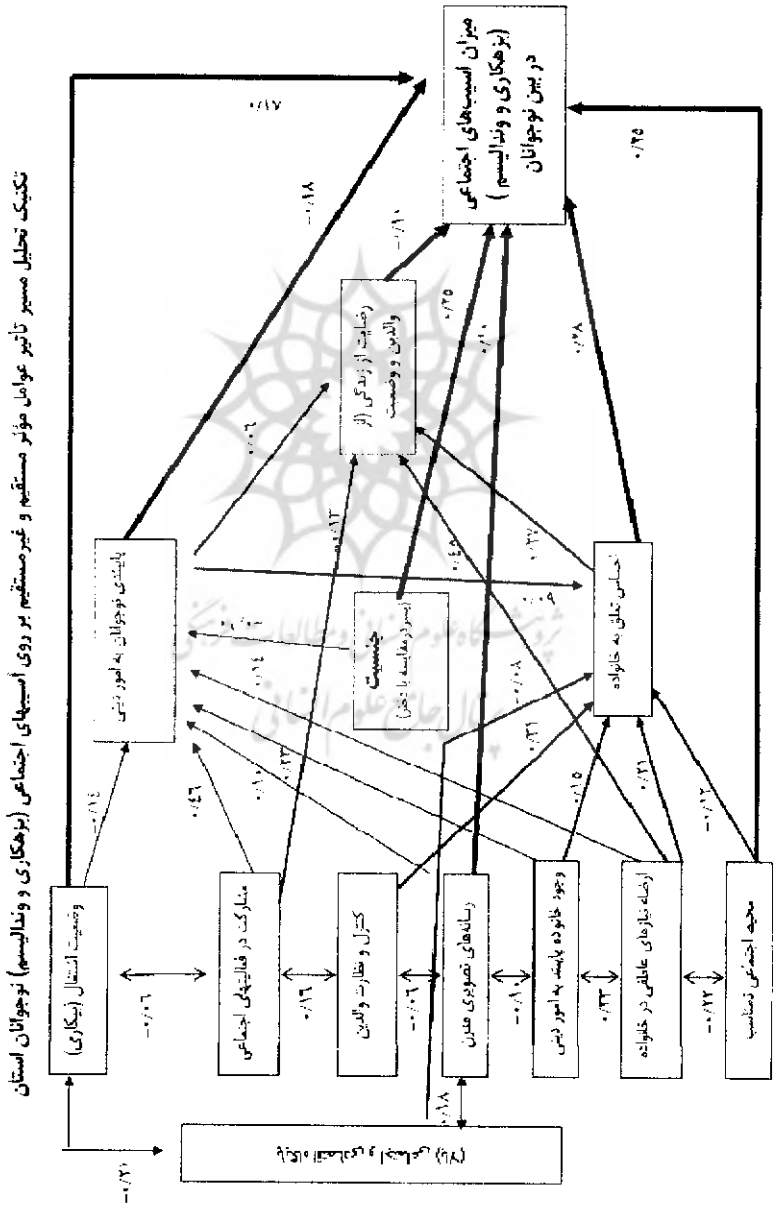
نتایج نشان می‌دهد که همبستگی متوسطی (۰/۳۳) بین خانواده دینی و ارضای نیازهای عاطفی در خانواده وجود دارد و نشان می‌دهد که هر چه خانواده بیشتر به امور دینی پایبند باشد میزان ارضای نیازهای جوانان در آن خانواده نیز بالاتر خواهد بود.

بین متغیر «خانواده دینی» و «رسانه‌های تصویری مدرن» نیز همبستگی ضعیفی (۰/۱۰-) و به صورت معکوس برقرار است و نشان می‌دهد که با بالا بودن میزان پایبندی دینی در خانواده‌ها میزان استفاده از رسانه‌های مدرن پایین خواهد بود.

بین متغیر «بیکاری» و «مشارکت اجتماعی» همبستگی ضعیفی (۰/۰۶-) و در سطح معکوس برقرار است و نشان می‌دهد که افراد بیکار مشارکت کمتری در فعالیت‌های اجتماعی دارند. بین پایگاه اقتصادی و اجتماعی خانواده و میزان بیکاری همبستگی در سطح ۰/۲۱- وجود دارد و این نتیجه نشان می‌دهد جوانانی که پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالاتری دارند، کمتر بیکار بوده و مشغول تحصیل می‌باشند.

بین «پایگاه اقتصادی و اجتماعی» و «رسانه‌های تصویری مدرن» (مثل ماهواره، انواع CD و ویدئو) رابطه در سطح ضعیف رو به متوسط (۰/۱۸) و به صورت مستقیم برقرار است و این نتیجه نشان می‌دهد که خانواده‌های با پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالا از رسانه‌های تصویری مدرن بیشتر استفاده می‌کنند. نکته قابل تأمل این است که بین محیط اجتماعی نامناسب و ارضای نیازهای عاطفی جوانان در خانواده رابطه در سطح متوسط و به صورت معکوس (۰/۲۲-) برقرار است و این نتیجه نشان می‌دهد که ارضای نیازهای عاطفی در خانواده همراه با پایین آمدن شرایط نامناسب محیط اجتماعی می‌باشد. زیرا یکی از فرایندهای جامعه‌پذیری و تربیت فرزندان قبل از ورود به اجتماع خانواده است و والدین با تربیت درست بچه‌ها علاوه بر فراهم‌سازی شرایط پیشرفت برای خود آنها، باعث می‌شوند که افراد سالم به جامعه تحویل داده شوند. هر چند نمی‌توان تمامی عوامل را به خانواده ربط داد ولی خانواده به عنوان یکی از گروه‌های نخستین در جامعه‌پذیری فرزندان نقش اساسی دارد و والدین باید بر این مهم واقف باشند.

۳۶ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

جمع‌بندی و پیشنهادات

همان‌طور که در قسمت ادبیات نظری (خصوصاً براساس نظریه کنترل و یادگیری اجتماعی) و نتایج تجربی مشخص شد، آسیب‌های اجتماعی (بزهکاری و وندالیسم) از جمله مهمترین مسایل اجتماعی در هر جامعه است که به عوامل و متغیرهای متفاوتی (فردی - اجتماعی) بستگی دارد و از این‌رو برای کاهش آن در جامعه باید برنامه‌ریزی در نهادهای متفاوتی مثل خانواده، مدرسه، دانشگاه و سطح جامعه و ... انجام گیرد زیرا با سالم‌سازی فضای اخلاق عمومی جامعه و خانواده می‌توان از میزان آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان و جوانان کاست. حال در زیر به تفکیک و مختصر به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود.

بهتر است برای برنامه‌ریزی خاص نوجوانان و جوانان جهت جلوگیری از گرایش آنها به بزهکاری و وندالیسم ابتدا مسایل و مشکلات آنها را بشناسیم و تصمیم‌ها و اقدام‌ها با توجه به مشکلات آنها صورت گیرد. از این‌رو در تحقیق حاضر وقتی از نوجوانان در مورد مشکلات خودشان سؤال گردید، موارد زیر را ذکر کردند که برحسب اولویت مطرح می‌شود:

۱- وجود مشکلات روحی و خانوادگی (مثل احساس کمبود محبت، عدم تفاهم با والدین)،

۲- نبود امکانات آموزشی برای تحصیل یا درس خواندن،

۳- فقر مالی و مشکل بیکاری در سطح جامعه،

۴- نبود امکانات مناسب برای تفریح و اوقات فراغت و عدم انجام فعالیت‌های

فرهنگی در سطح جامعه از طرف مسئولین ذی‌ربط،

۵- مشکلات مربوط به بلوغ جنسی،

۶- عدم توجه مدیران و مسؤولان به خواسته‌ها و انتظارات نوجوانان.

در ادامه به بررسی و تجزیه و تحلیل متغیرهای تحقیق با توجه به آمارهای مورد استفاده پرداخته می‌شود و سعی بر آن است که به بررسی سهم متغیرهای اساسی در

کاهش آسیب‌های اجتماعی پرداخته شود:

- در ابتدا برطبق نتایج رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر می‌توان گفت که متغیر «پابندی دینی» از جمله عوامل مؤثر در کاهش آسیب‌های اجتماعی است. پس باید به رهنمودهای دینی توجه ویژه داشت و سازمان‌های مسؤول مثل اداره‌های تبلیغات اسلامی، فرهنگ و ارشاد اسلامی، صدا و سیما، مدارس، دانشگاه‌ها، توجه ویژه‌ای به این مهم داشته باشند و در نشر درست اندیشه‌های اسلامی به صورت کارشناسی و دقیق نهایت سعی و تلاش خود را به کار گیرند زیرا اگر اندیشه‌های دینی به صورت ناقص و بدون استدلال به نوجوانان و جوانان امروزی گفته شود، نه تنها باعث علاقه‌مندی آنها به دین نمی‌شود بلکه ممکن است در دوری آنها از مسایل دینی تأثیر داشته باشند. پس آموزش‌های دینی باید با توجه به مقتضیات جامعه در جهت پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات نوجوانان و جوانان باشد.

اما متغیر دومی که تأثیر فوق‌العاده بر روی کاهش آسیب‌های اجتماعی دارد، «میزان ارضای نیازهای عاطفی در خانواده» است. والدین گرامی باید به این امر توجه داشته باشند که فقط نباید به فکر نیازهای فیزیولوژیک فرزندان خود (مثل غذا، پوشاک، مسکن و...) باشند بلکه آنها به مسایل نرم‌افزاری بچه‌های خود توجه ویژه داشته باشند و روزانه ساعتی را برای صحبت و مشورت با فرزندان اختصاص دهند زیرا همین امر باعث بالا رفتن «میزان احساس تعلق» به خانواده در فرزندان می‌شود و همان‌طور که نتایج تحلیل مسیر حاضر و نظریه کنترل اجتماعی نشان می‌دهد، بالا رفتن احساس تعلق به خانواده در کاهش آسیب‌های اجتماعی نقش برجسته و قابل تأمل دارد. تحقیق حاضر نشان داد که میزان احساس تعلق در فرزندان خانواده‌های با پایگاه اقتصادی و اجتماعی بالا، کمتر از خانواده‌های با پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین است (یعنی احساس تعلق در طبقه بالا کمتر است) پس می‌توان نتیجه گرفت که همه مشکلات را نمی‌توان صرفاً با وضعیت اقتصادی و تمکن مالی حل کرد بلکه ارتباط نزدیک اعضای خانواده با یکدیگر و تعامل روزانه و هفتگی آنها موجب

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۳۹

احساس تعلق بیشتر فرزندان به خانواده می‌شود و در این صورت فرزندان سعی می‌کنند که سؤالات و نیازهای عاطفی خود را در خانواده مطرح کنند و والدین نیز برحسب این که خیر و صلاح بچه خود را می‌خواهند، معمولاً معقول‌ترین راه‌ها را انتخاب می‌کنند. اما به عکس اگر فضای خانه به شکلی باشد که نیازهای عاطفی جوانان (چه دختر و چه پسر) در آن ارضا نشود، افراد در بیرون از منزل به جستجوی ارضای این نیازها می‌پردازند در چنین شرایطی معمولاً مسایل منفی بیشتر از مسایل مثبت، جوانان را به سوی خود می‌کشد و در نتیجه آسیب‌های اجتماعی افزایش می‌یابد. همان‌طور که در تحقیق حاضر مشخص شد میزان آسیب‌های اجتماعی در بین پسران بیشتر از دختران است و از طرف دیگر پسران بیشتر از دختران اوقات فراغت خود را در بیرون از منزل می‌گذرانند، پس اگر خانواده در مرحله اول درست عمل نکند، جامعه و محیط نیز درست عمل نمی‌کند و برطبق نظریه یادگیری اجتماعی (پیوند افتراقی) محیط‌های نامناسب اجتماعی (با توجه به کمبود فضاها و فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی) جوانان را به سوی مسایل غیراخلاقی جهت پرکردن اوقات فراغت خود سوق می‌دهد.

پس یکی از مهمترین اقدامات انجام فعالیت‌های فرهنگی در سطح جامعه است (این مورد در چندین قسمت به تکرار آمده است) و مسئولین مربوطه مثل شهرداری‌ها و اداره‌های کل فرهنگ و ارشاد اسلامی در سطح استان‌ها و... باید با انجام فعالیت‌های متنوع فرهنگی و هنری بتوانند اوقات فراغت جوانان را به شکل مطلوب و مؤثر پر کنند. زیرا وقتی جوان در سطح جامعه و بیرون از منزل می‌خواهد اوقات فراغت خود را بگذراند، اگر فعالیت‌های متنوع فرهنگی، مثل اجرای فیلم‌ها در قسمتی از مکان‌های عمومی یا برگزاری انواع کلاسهای آموزشی با حداقل هزینه، وجود داشته باشد و از طرف دیگر تبلیغات مناسب و کامل جهت ترغیب جوانان به این گونه فعالیت‌ها صورت گیرد جوانان به آنها سوق پیدا می‌کنند و علاقمند می‌شوند. البته در خصوص فعالیت‌های آموزشی و فرهنگی هم چنین می‌توان به صدا

۴۰ ❖ بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان

و سیمای استان‌ها به طور خاص و صدا و سیمای ملی به طور عام اشاره کرد زیرا امروزه تلویزیون ارزان‌ترین، فراگیرترین، گسترده‌ترین و پرتأثیرترین رسانه‌ای است که علاوه بر جنبه شنیداری، جنبه دیداری داشته و می‌تواند بسیار مؤثر باشد. از این رو باید با استفاده از کارشناسان روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و... اقدام به تهیه فیلم‌های آموزشی عبرت آموز برای نوجوانان و جوانان نمود.

در پایان می‌توان به فعالیت‌های نیروی انتظامی اشاره داشت. البته هدف آن نیست که نیروی انتظامی در ابتدا متوسل به فعالیت‌های خشونت‌آمیز شود، بلکه در ابتدا باید با استفاده از روش‌های اقناعی و امر به معروف و نهی از منکر با کجروی اجتماعی مقابله نماید و در صورت شدت و تکرار جرم از طریق اعمال اجبار اجتماعی و اجرای قانون با متخلفین برخورد نماید.

منابع

- ۱- احمدی، حبیب، ۱۳۸۴، جامعه‌شناسی انحرافات، انتشارات سمت، چاپ اول.
- ۲- بیرو، آلن، ۱۳۷۰، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه باقر ساروخانی، تهران: کیهان، چاپ دوم.
- ۳- چلبی، مسعود و صمد رسول‌زاده اقدام، ۱۳۸۱، آثار نظم و تضاد خانواده بر خشونت علیه کودکان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۲.
- ۴- حسینی، محمد مهدی، ۱۳۵۳، بررسی سرقت نوجوانان در کانون اصلاح و تربیت، (شعبه تهران)، تهران: پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.
- ۵- ساروخانی، باقر، ۱۳۷۰، دایره‌المعارف علوم اجتماعی، تهران: کیهان، چاپ اول.
- ۶- ستوده، هدایت الله، ۱۳۷۸، آسیب‌شناسی اجتماعی، بی‌جا: آوای نور، چاپ پنجم.
- ۷- شعاری نژاد، علی‌اکبر، ۱۳۷۰، روان‌شناسی عمومی، تهران: توس، چاپ چهارم.
- ۸- صدیق سروستانی، رحمت الله، ۱۳۸۳، آسیب‌شناسی اجتماعی، تهران: انتشارات آن، چاپ اول.
- ۹- صدیق سروستانی، رحمت‌ا...، ۱۳۷۲، آسیب‌شناسی اجتماعی (جزوه درسی)، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران.

بررسی زمینه‌های بزهکاری و تخریب اموال عمومی توسط نوجوانان ❖ ۴۱

۱۰- صفری شالی، رضا، ۱۳۸۴، بررسی و اولویت‌بندی آسیب‌های اجتماعی موجود در استان مرکزی و ارائه راهکارهای مناسب برای کاهش آنها، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان مرکزی.

۱۱- صفوی، امان‌اله، ۱۳۷۹، تئوری‌های انحراف، تهران: معاصر، چاپ اول.

۱۲- فرجاد، محمدحسین، ۱۳۵۸، آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحراف‌ها و مسایل اجتماعی ایران)، تهران: دانشگاه تربیت معلم.

۱۳- محسنی تبریزی، علی‌رضا و محمدمهدی رحمتی، ۱۳۸۱، سیری در مفاهیم و نظریه‌های خشونت، پرخاش و پرخاشگری به منظور ساخت و ارائه یک مدل علی-توصیفی خشونت در ورزش، نامه علوم اجتماعی شماره ۱۹، بهار و تابستان ۱۳۸۱.

۱۴- محسنی تبریزی، علی‌رضا، ۱۳۸۳، وندائیسیم، تهران: انتشارات آن، چاپ اول.

۱۵- مزلو، آبراهام، اچ، ۱۳۶۹، انگیزش و شخصیت، ترجمه احمد رضوانی، مشهد: آستان قدس رضوی، چاپ دوم.

۱۶- مشکانی، محمدرضا و زهرالسادات مشکانی، ۱۳۸۱، سنجش تأثیر عوامل درونی و بیرونی خانواده بر بزهکاری نوجوانان، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره چهارم، شماره ۲.

17- Araki Yoshiko, Scott Braunschweig, Alexconant and Russ Dabel. (2002) "urenile Delinquency Prevention" juvenile Dehlinquency prevention.

18- Thio Alex (1998), "eviant Behavior" Longman, fifhe Edition.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی